

Το κλίμα, οι μέλισσες είναι πολιτική, Β. Μουρδουκούτας (Λ)

Κοινωνιολόγος, ανθρωπολόγος και ιστορικός της επιστήμης και της τεχνολογίας, στοχαστής με ανατρεπτική ματιά, αυθάδεια στη σκέψη και μια μικρή δόση ιδιορρυθμίας. Ο πολυσιχιδής Μπρούνο Λατούρ ανήκει στην πρωτοπορία της ευρωπαϊκής διάνοησης και είναι ένας από τους πλέον αναγνωρισμένους σύγχρονους Γάλλους φιλοσόφους, καθηγητής στο Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών στο Παρίσι και επίτιμος διδάκτωρ σε πανεπιστήμια της Λωζάννης, του Μόντρεαλ, του Εδιμβούργου κ.α. Παράλληλα, είναι επισκέπτης καθηγητής φιλοσοφίας στο London School of Economics και στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ.

Στο έργο του ο Λατούρ έχει πραγματευτεί ζητήματα όπως η αλήθεια, η επιστήμη, η νεωτερικότητα, η πολιτική, η οικολογία. Στο τελευταίο του βιβλίο με τίτλο «Πού θα προσγειωθούμε; Δοκίμιο Πολιτικού Προσανατολισμού στο Νέο Κλιματικό Καθεστώς», υποστηρίζει ότι μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου η Ιστορία διακρίνεται από τρία χαρακτηριστικά: την απορρύθμιση, την αύξηση των ανισοτήτων και την άρνηση της κλιματικής αλλαγής, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους. Η πρόσφατη κυκλοφορία του βιβλίου στα ελληνικά (εκδ. Πόλις) ήταν μια ευκαιρία να μας πει περισσότερα.

- Τι σας παρακίνησε να γράψετε το «Πού θα προσγειωθούμε»;

- Ο πρώτος λόγος έχει να κάνει με την απελπισία την οποία αναμφίβολα αισθάνεται ο οποιοσδήποτε παρακολουθεί την πολιτική ζωή και διαβάζει τα επιστημονικά άρθρα για την κλιματική αλλαγή. Και κατ' επέκταση την αγωνία που προκαλεί η πλήρης αδυναμία των θεσμών (πολιτεία, επιχειρήσεις κ.λπ.) μπροστά στο τεράστιο ζήτημα της κλιματικής αλλαγής. Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται προφανώς με τη στάση του Τραμπ στο συγκεκριμένο θέμα. Πρόκειται ουσιαστικά για κήρυξη του πολέμου από ένα κράτος ενάντια σε όλα τα υπόλοιπα. Σε όλα δηλαδή τα κράτη που συγκρότησαν και έχτισαν με πολύ κόπο και επιμονή έναν από τους λίγους θεσμούς για την αντιμετώπιση της εν λόγω κρίσης: τη συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή. Από την άλλη πλευρά, οφείλουμε βεβαίως να αναγνωρίσουμε ότι η στάση του Τραμπ είχε παραδόξως και θετικά αποτελέσματα: ξεκαθάρισε την κατάσταση, τις συνθήκες και τα δεδομένα. Το καθεστώς πολέμου έχει πλέον καταστεί πρόδηλα ορατό. Εξ ου και η επιδίωξή μου να περιγράψω εκ νέου την

κατάσταση των πραγμάτων, ώστε να ανα-προσανατολίσω τις παραδοσιακές πολιτικές θέσεις, κατευθύνοντάς τις σε έναν νέο δρόμο.

- Πολλοί μεγάλοι φιλόσοφοι των αρχών της νεωτερικής εποχής (Μπέικον, Ντεκάρτ κ.ά.) υποστήριξαν ότι στόχος του ανθρώπου οφείλει να είναι η κατάκτηση της φύσης, το να γίνει αφέντης και κύριός της. Εσείς κάποιους αιώνες μετά, αντιτείνετε ότι πρέπει να αποδεχθούμε την εξάρτησή μας από αυτήν και να την προστατέψουμε.

- Αυτό που αναζητούν οι φιλόσοφοι και οι σοφοί του 17ου αιώνα είναι τρομακτικά διαφορετικό από τη δική μας κατάσταση. Εκείνοι ήταν ενθουσιασμένοι εξαιτίας της ανακάλυψης της «Νέας Γης». Γεγονός που επίσης σηματοδοτούσε τη δυνατότητα απεριόριστης εκμετάλλευσης. Αλλά αυτό που ήταν αποδεκτό με ενθουσιασμό τον 17ο ή και τον 18ο αιώνα δεν υφίσταται πλέον. Στην εποχή μας, η σχέση των δυνάμεων και των δυνατοτήτων του επίγειου κόσμου έχει ανατραπεί. Στην Ανθρωπόκαινο, η θέση των ανθρώπων, της βιομηχανίας και της γεωργίας συνδυαστικά είναι ανώτερη σε βάρος από αυτό που παράγει η βιόσφαιρα! Κατανοούμε, λοιπόν, πως τα ιδανικά του ελέγχου, της κυριαρχίας και της κατάκτησης της φύσης ανατρέπονται. Ο Μισέλ Σερέ, ήδη, στο «Φυσικό Συμβόλαιο» είχε αναφερθεί σε αυτήν την ανατροπή. Οπότε ναι, τώρα, είναι αναγκαίο να μάθουμε να εξαρτώμεθα από τη γη και το επίγειο.

- Τι σηματοδοτεί για εσάς αυτό το νέο κλιματικό καθεστώς;

- Είναι ένα πολιτικό καθεστώς προς ανακάλυψη, είναι τόσο διαφορετικό με το προηγούμενο καθεστώς άγνοιας και ανεμελιάς (d' ignorance et d' insouciance), όσο διαφορετικό ήταν το καθεστώς μετά την Επανάσταση του 1789 στη Γαλλία με το Παλιό Καθεστώς που προηγήθηκε. Είναι μια χρήσιμη μεταφορά που δίνει με αρκετή ακρίβεια το μέγεθος των αλλαγών που πρέπει να λάβουν χώρα στη δημόσια ζωή. Εάν το κλίμα με την ευρύτερη σημασία του όρου κάνει την είσοδό του στην πολιτική χρειαζόμαστε νέους θεσμούς και ένα νέο δίκαιο, στοιχεία που έχω αναπτύξει περισσότερο σε προηγούμενα έργα μου.

- Η ζώνη της ζωής, δηλαδή το πεδίο αναπαραγωγής της ζωής, βρίσκεται σε κίνδυνο. Ποια είναι η κριτική αυτή ζώνη;

- Η κριτική ζώνη είναι αυτή η λεπτή μεμβράνη ύψους ορισμένων μόνον χιλιομέτρων, ας πούμε από την αρχή της ατμόσφαιρας έως τα γαίωματα, την οποία οι ζωντανοί οργανισμοί και το σύνολο των έμβιων όντων έχουν μεταμορφώσει σε απόλυτο βαθμό με στόχο να την καταστήσουν το σπίτι, ήτοι τον τόπο κατοικίας

τους (habitat). Ως εκ τούτου, είναι το ίδιο και το αυτό να μιλά κανείς για τη Ζωή με το να μιλά για τον τόπο κατοικίας μας (habitat). Μόνον εδώ έχουμε ζωή. Και δεν πρόκειται για τη φύση συνολικά, τον κόσμο, τον πλανήτη Γη. Οχι. Πρόκειται μονάχα για αυτό το απειροελάχιστο μέρος του πλανήτη μας εντός του οποίου εκτυλίσσεται η ιστορία των ζωντανών όντων και κατά συνέπεια και η ιστορία των ανθρώπων.

- Γιατί οφείλουμε να ανα-προσανατολιστούμε στην πολιτική;

- Μπορούμε να πούμε ότι έως σήμερα η πολιτική ήταν οι άνθρωποι που ρύθμιζαν μεταξύ τους τα προβλήματα, τις κοινωνικές σχέσεις τους σε έναν κόσμο όμως που παρέμενε εξωτερικός και ο οποίος εξυπηρετούσε μία σταθερή βάση, ένα σκηνικό και ένα υπόβαθρο εάν θέλετε, στις περιπέτειές τους. Είναι αυτό που ο Αριστοτέλης ανέφερε και περιέγραφε στα «Πολιτικά». Ωστόσο, σε όλα όσα ανέφερε εκεί, δεν συμπεριλάμβανε το κλίμα, τα ποτάμια, τις μέλισσες κ.λπ. Όλα αυτά ήταν και παρέμεναν για εκείνον εκτός πολιτικής. Τώρα όμως όλα αυτά είναι εντός πολιτικής. Και ως εκ τούτου, είναι απαραίτητα ως ορισμοί και προσδιορισμοί του τι είναι προοδευτικό και τι αντιδραστικό. Ο αναγκαίος ανα-προσανατολισμός σχετίζεται τελικά με το να κάνεις αυτό που έκαναν οι σοσιαλισμοί και οι μαρξισμοί στον 19ο αιώνα, να γνωρίσεις δηλαδή το πώς θα επαναπροσδιορίσεις την ανθρώπινη κοινότητα και τις ενέργειες, τα σχέδια και τις μέριμνες της δημόσιας δράσης, με έναν, ωστόσο, παντελώς νέο ορίζοντα, στον οποίο οφείλουν να συγκαταλεχθούν όλα όσα έως σήμερα εξέλιπαν.

- Οι όροι που χρησιμοποιούμε, κλιματική αλλαγή, οικολογία λ.χ., είναι επαρκείς να μεταδώσουν την κρισιμότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε;

- Πρόκειται πράγματι για όρους αρκετά περιοριστικούς ή για όρους που παραπέμπουν στη φύση σαν εκείνη να ήταν ένα πρόβλημα παρακείμενο της πολιτικής. Δηλαδή σαν να είναι δίπλα στην πολιτική και όχι εντός της. Σήμερα όμως είναι εντός της. Γι' αυτό και εγώ προτιμώ τους παραδοσιακούς όρους: πολιτισμός επιβίωση, δικαιοσύνη, ύπαρξη, έδαφος, γη, ώστε να περιγράψω με την απαραίτητη σαφήνεια τα όσα διακυβεύονται.

- Θεωρείτε ότι η συγκρότηση ενός κοινού πολιτικού ορίζοντα είναι ακόμη εφικτή; Κι εάν ναι, τι θα μας επέτρεπε να βγούμε από το αξιέξοδο και να αναδημιουργήσουμε έναν κοινό τόπο;

- Αυτό είναι το ίδιο το αντικείμενο του βιβλίου! Εάν κάτι τέτοιο το θεωρούσα αδύνατον, δεν θα το είχα γράψει. Αυτό δεν σημαίνει ότι το θεωρώ κάτι εύκολο.

Προφανώς και όχι. Ιδιαίτερα σε μία χρονική στιγμή απώλειας της κατεύθυνσης του συνόλου των πολιτικών κομμάτων παντού στον κόσμο. Ακόμη περισσότερο σήμερα με τη νίκη του Τζόνσον, έπειτα από εκείνες του Τραμπ και του Μπολσονάρο. Αλλά, από την άλλη πλευρά, αυτό ακριβώς που συμβαίνει είναι και αυτό που μας επιτρέπει να ξαναβρούμε τον βηματισμό μας. Να εξηγηθώ. Οι λαϊκιστικές πολιτικές είναι τελείως παράταιρες και ανυπόστατες σε σχέση με όσα επιτάσσει το νέο κλιματικό καθεστώς. Εκτιμώ συνάμα ότι όλοι βλέπουμε αρκετά καθαρά πως μόλις περάσει η λαϊκιστική στιγμή, δηλαδή η φυγή από τον πραγματικό κόσμο, θα πρέπει όλα αυτά τα κράτη - έθνη να ξαναβρούν ένα έδαφος στο οποίο θα ζήσουν. Θα πρέπει δηλαδή τότε να θέσουμε εκ νέου την παλιά πολιτική και ανθρωπολογική ερώτηση: ποιος λαός θέλουμε να είμαστε και σε ποιο έδαφος;

- Παραμένετε αισιόδοξος;

- Οι χριστιανοί έκαναν λόγο για την ελπίδα σε αντιπαραβολή με την προσμονή. Ας πούμε λοιπόν ότι έχω λίγη προσμονή, αλλά την ελπίδα φωλιασμένη για πάντα στην καρδιά μου

B. Μουρδουκούτας, **Καθημερινή**

Δραστηριότητες

1. Να εντοπίσετε στις απαντήσεις του φιλοσόφου στοιχεία που αποκαλύπτουν την πολιτική του θέση απέναντι στη σύγχρονη αντιμετώπιση του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής και να συντάξετε μια παράγραφο 60/80 λέξεων παρουσιάζοντας περιληπτικά αυτές τις θέσεις χωρίς δικά σας σχόλια.
2. Ποια βασική διαφορά εντοπίζει ο φιλόσοφος στην αντιμετώπιση της φύσης τον 17ο αιώνα και σήμερα; Να σχολιάσεις αυτή τη διαφορά καταθέτοντας προσωπικούς προβληματισμούς για το θέμα αυτό.
3. Ο φιλόσοφος επικαλείται τον Αριστοτέλη προκειμένου να στηρίξει τη βασική του θέση, ότι δηλαδή το θέμα του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής είναι πολιτικό. Προσθέτει, όμως, και μια νέα οπτική στην τοποθέτηση του Σταγειρίτη. Ποια είναι αυτή η νέα οπτική και ποια στοιχεία της σύγχρονης ζωής την καθιστούν αναγκαία σύμφωνα με τον Λατούρ;
4. Πώς δικαιολογεί ο φιλόσοφος την προτίμησή του στους όρους «πολιτισμός, δικαιοσύνη κ.α.» έναντι της χρήσης παραδοσιακών όρων όπως π.χ. Οικολογία, κλιματική αλλαγή;
5. Γιατί ο συγγραφέας θεωρεί αναποτελεσματικές τις πολιτικές του λαϊκισμού για το θέμα που τον απασχολεί; Ποια είναι η προσωπική σου άποψη για το θέμα αυτό;

6. Να χαρακτηρίσεις το περιεχόμενο των προτάσεων που ακολουθούν ως σωστό ή λάθος ανάλογα με το περιεχόμενο των απαντήσεων του Λατούρ
1. Ο φιλόσοφος καταδικάζει την πολιτική του Τραμπ θεωρώντας ότι δεν απέφερε κανένα θετικό αποτέλεσμα στην αντιμετώπιση του μείζονος θέματος που τον απασχολεί.
 2. Η φιλοσοφική τοποθέτηση του 17ου αιώνα ευνοούσε το σκεπτικισμό στην αντιμετώπιση και στο χειρισμό του φυσικού περιβάλλοντος.
 3. Ο φιλόσοφος πιστεύει ότι απαιτείται ευαισθητοποίηση από την πλευρά των πολιτών χωρίς αναγκαστική αλλαγή των πολιτικών θεσμών και δομών.
 4. Ο πολιτικός ανασχεδιασμός θεωρείται από τον φιλόσοφο ανεπίκαιρος και ανεδαφικός.
 5. Οι πολιτικές που δε λαμβάνουν υπ όψιν τους την κλιματική αλλαγή θεωρούνται από τον φιλόσοφο λαϊκιστικές.
7. Ο φιλόσοφος πιστεύει ότι η πολιτική ως διαδικασία έχει απαξιωθεί στις σύγχρονες κοινωνίες. Παρ' όλα αυτά εκφράζει αισιόδοξη τοποθέτηση στο τέλος της συνέντευξης για το μέλλον της ανθρωπότητας. Συμφωνείτε με την αισιοδοξία που εκφράζεται ; Να γράψεις ένα κείμενο εκφράζοντας την αισιοδοξία ή την απαισιοδοξία σου για το θέμα αυτό. Να στηρίξεις την τοποθέτησή σου σε παραδείγματα προερχόμενα από το χώρο της πολιτικής (τοπικής,εθνικής ή παγκόσμιας) ή από την καθημερινή ζωή.
8. Με αφορμή τη συνέντευξη του Λατούρ που διάβασες να γράψεις ένα κείμενο σατιρίζοντας συμπεριφορές και στάσεις του σύγχρονου ανθρώπου, που ευθύνονται για την κλιματική αλλαγή.
- Το κείμενο μπορεί να είναι μικροαφήγημα, χρονογράφημα ή διήγημα
 - Η έκταση του κειμένου είναι ελεύθερη
 - Ο στόχος του κειμένου είναι η ευαισθητοποίηση των αναγνωστών.